

■ GISULA CUN VELO EN L'EUROPA ORIENTALA

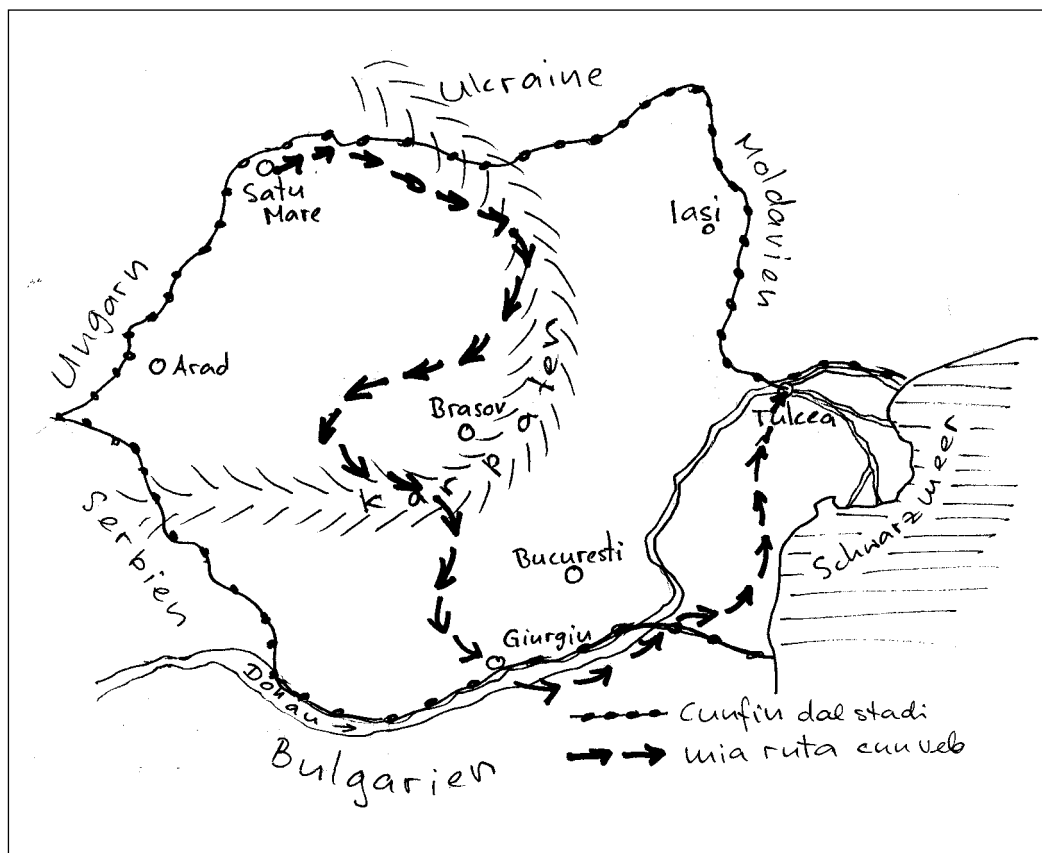
Rumania – survivor cun virtuusità

Ils zagrenders m'han gidada da prender ord il vagun mes velo pachet e la bagascha per duas emnas, il conductur m'ha dà in pèr tips da hotel, ed il taxist m'ha stgargiada bain, curt avant mesanotg. Ina buna fin dal viadi lung e tren da Sargans–Viena–Budapest–Oradea fin Satu Mare. Ed oz en damaun, in di da zercladur 2008, essan nus ina sper l'autra sin il plaz principal dal martgà, mia bicicletta ed jau. Tut è semtgà: Aua, picnic sitg sin reserva, raps scumgiads, passport e mes pledari pitschnin; ils dus satgs per tutt'aura èn fermads bain davos la sella.

En in biro turistic vulev jau anc m'infurmar davart pussaivladads da durmir en l'ambient. Il funcziunari ha pri intgins prospects ord il regal, ma dumandond per englais tgenins museums, cha-stels u claustras che m'interessian... «nagut da tut quai», hai jau dà sisur per rumen; «La Rumania da pli baud na ma fascinescha tant sco quella dad uss. Jau vulesch visitar la terra sco ch'ella è, ils carstgauns e sco ch'els vivan, il mintgadi.» L'um ha ris cordialmain, dustond ils prospects, ed ha ditg: «Grondius! Cler, pensiuns chattais Vus tscha e là, er cun dumandar la glieud. Noroc, sanadate, drum bun!» (rum. «fortuna, sanadad, bun viadi»).

Cun quest pachet da giavischs sin givella, tipic per ils Rumens, smatg jau las pedalas e part.

Sin la charta stradala fa mia ruta in grond S tras l'entira terra – pia èsi d'entschaiver en direcziun da nordost, vers il cunfin ukrainais. Las pastgiras/steppas grondas – ur da la Pusza – van prest a fin, ed jau vesel vi e pli bler furs frigaivel e cultivà; emprims bots sa daulzan da la planira, ma laschond sminar ils culms carpatics.

Ruta dal viadi

Bler trafic nun è sin las stradas lateralas, dentant las manieras da sa deplazzar èn multifaras: Manadiras da chavals, autos da furniziun pitschens, camiuns gronds da 40 tonnas, paucs autos, peduns, velos vegls (ord il vest). Ils velos vegnan duvrads exclusivamain per ir vi e nà tranter vischnanca ed ers, e quai variescha tranter 500 meters e 5 kilometers. Autos ves jau fitg da rar, ed ils plirs ston far tut a pe ed a maun, senza vehichel; cletg per quels ch'han almain in velo! Vi da la stanga traversala vegnan liads tut ils guaffens, zappa, faulsch, furtga, e davos si sesa la dun-

na u ina gronda raccolta da verdira. Qua hai jau mo da ma smirvegliar, sco tut va in sper l'auter vi sin la suletta strada. Trotuars na datti insumma betg, gnanc en vischnanca betg. Ils Rumens van fitg spert cun camiun/auto, però èni sensibilisads a quels velos da lavur ed a manadiras da chavals che cumparan tuttenina suenter l'autra curva; lur reacziun è fenomenala.

Mo tar mai na funcziuni betg adina. Sa chapescha perquai che la bicicletta svizra va er en il trafic-transit, e quai n'enconusch'ins betg en Rumania. Cur ch'jau aud la tiba d'in camiun davos, lu

èsi da ma spendrar immediat, fugind davent da l'asfalt; terra plauna u spunda taissa, nun importa.

Idilla? Medieval? Provocaziun?

A Sapanta hai jau visità il «Santeri legher» (uschia sa numn'el propi, ed el è legher, pelvair!), ed uss vai vinavant tras las valladas verdas da Maramures. Davent da la sella hai jau ina buna invista en la vita purila, enten ed ordaifer las vischnancas. Tut las chasas èn construidas en il stil rumen, simplas, pintgas ed onns veglias; en quels emprims dus dis n'hai jau vis betg ina chasa nova u reno-

vada, almain betg en cuntrada rurala. Umens e dunnas, giuvenils e vegls, tuts lavuran a maun, davent da la damaun en fin la saira sin lur ers; quels èn pli pitschens ch'in er agricul modern, mo er pli gronds ch'in iert. Las mesiras cunvegnan exact per lavurar cun chaval, ubain senza. I para evident che la glieud ha detgavunda da mangiar per l'atgna famiglia; però vender lur products sani betg, n'avend nagin vehichel adattà per als manar en il proxim lieu pli grond e gliunsch davent. E senza daners èsi er betg pussaivel da visitar ina pratica dentala, optica u ortopedica. Tractors n'hai jau vis nagliur en quels 2 dis.

Ils guaffens vegls dentant vegnan manaschads cun eleganza professiunala, ed els vesan or tgirads cun agur. En vischnanca ves jau tutta di glieud che lavura insatge ed uffants che fan termagls, che spetgan sin il bus da scola, che stattan anc enturn suenter che quel als ha stgargiads. E tuttina: Nagina hectica, discurs vivs a l'ur da strada, fatschas da bellezza e dad ina tscherta segirtad che ma fa impresiun. Ils plirs carstgauns portan ina dignitad zuppada.

Viandond sin mes asen d'aluminium ma sent jau vi e pli pitschna e malgidonta tranter quels carstgauns che mainan lur vita simpla cun virtuusità e cumpetenza! Las emprimas manadiras da chaval, suenter Satu Mare, han anc provotgà en mai sentiments romantics e museals – ditg sinceramain. Ma turpegiand hai jau activà il malputgà en il senn «nus avain meglier, vus essas povers»; mo il turpetg è vegnì anc pli dattiers, cun quella tenuta da surengiu. Uss exercitesch jau ina tenuta nova, quella dal respect e da l'interess. Mia povradad ma vegn conscianta, ed ina ritgezza nova m'entaupa.